

İNKLÜZİV TƏHSİL, KORREKSIYA PEDAQOGİKASI
ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ, КОРРЕКЦИОННАЯ ПЕДАГОГИКА
INCLUSIVE EDUCATION, CORRECTIONAL PEDAGOGY

UOT 376

Sahilə Abdüləzim qızı Orucova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru,
<https://orcid.org/0009-0001-3926-480X>
[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(5\).184-189](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(5).184-189)*

İNKLÜZİV TƏHSİLİN BƏZİ SOSIAL-PSIXOLOJİ CƏNHƏTLƏRİ

Сахила Абдулазим гызы Оруджева

*доцент
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,
доктор философии по педагогике*

**НЕКОТОРЫЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНКЛЮЗИВНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Sahila Abdulazim Orujova

*associate professor of the
Azerbaijan State Pedagogical University
doktor of philosophy in pedagogy*

SOME SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF INCLUSIVE EDUCATION

Xülasə. İnklyüziv təhsil insanlar arasında fərqli qoyulmadan keyfiyyətli təhsilə bərabər çıxışı nəzərdə tutur. Məhz təhsilin bu növü əlilliyi olan insanlara sağlam həmyaşlıları kimi bərabər inkişaf imkanlarını təmin edə bilər. İnklyüziv təhsil əlilliyi olan hər bir şəxsə maksimum uyğunlaşma və sosial mühitə tam inteqrasiya üçün zəruridir. İnklyüziv təhsil insanların birlikdə öyrənməsini dəstəkləyən yeni demokratik təhsil yanaşmasıdır. İnklyüziv təhsil yalnız əlilliyi olan şagirdlərə aid deyil. O, fərqli ana dilində danışan, fərqli sosial-mədəni dəyərlərə malik, imkansız və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdləri də əhatə etmək məqsədi daşıyır.

Açar sözlər: *inklyüziv təhsil, sosial-psixoloji aspektlər, sosial qavrayış, sağlam və əlilliyi olan şagirdlər.*

Аннотация. Инклюзивное образование предусматривает равный доступ к качественному образованию без дискриминации среди людей. Именно такой тип образования может предоставить людям с ограниченными возможностями равные возможности развития с их здоровыми сверстниками. Инклюзивное образование необходимо для максимальной адаптации и полной интеграции в социальную среду каждого человека с ограниченными возможностями. Инклюзивное образование – это новый демократический подход к образованию, который поддерживает совместное обучение людей. Инклюзивное образование применимо не только к учащимся с ограниченными возможностями. Его цель – охватить учащихся, которые говорят на другом родном языке, имеют другие социально-культурные ценности, находятся в неблагоприятном положении и нуждаются в особой заботе.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, социально-психологические аспекты, социальное восприятие, здоровые и имеющие инвалидность ученики*

Abstract. Inclusive education means equal access to quality education without discrimination among people. It is this type of education that can provide people with disabilities equal development opportunities with their healthy peers. Inclusive education is necessary for maximum adaptation and full integration into

the social environment of every person with disabilities. Inclusive education is a new democratic approach to education that encourages people to learn together. Inclusive education does not only apply to students with disabilities. It aims to reach students who speak a different mother tongue, have different socio-cultural backgrounds, are disadvantaged and need special care.

Keywords: *inclusive education, socio-psychological aspects, social perception, healthy and disabled people.*

Ölkəmiz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra siyasi və sosial-iqtisadi sahələrdə olduğu kimi, təhsil sferasında da köklü islahatlar aparır, dünyanın qabaqcıl ölkələrinin təhsil məkanına uğurla inteqrasiya edir. Təhsil sahəsində islahatların aparılması üçün bir sıra nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla, o cümlədən YUNESKO ilə sıx əməkdaşlıq edilir. 24 avqust 2005 -ci ildə YUNESKO ilə təhsil sahəsində əməkdaşlığa dair Qarşılıqlı Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır.

Memorandumda təhsildə hamı üçün bərabər imkanların yaradılması, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi, təhsilin bütün pillələri üzrə kurikulumların təkmilləşdirilməsi, müəllim hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi əsas prioritetlər kimi nəzərdə tutulmuşdur. Memorandumda əsasən “Azərbaycanda inklüziv təhsilin inkişafı” layihəsinin icrası labüd hesab edilmişdir. Bu layihənin əsas məqsədi xüsusi qayğıya möhtac olan uşaqlara ümumi təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə almaq imkanlarının yaradılması olmuşdur.

YUNESKO inklüziv təhsili uşaqlar arasında fərq qoyulmadan keyfiyyətli təhsilə bərabər çıxışı nəzərdə tutan bir fenomen kimi təqdim edir. Onun təməlində humanizm, intellekt və yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafı, şəxsiyyətin intellektual, etnik, emosional və fizioloji cəhətlərinin mütənəsibliyi dayanır. Məhz təhsilin bu növü əlilliyi olan insanlara sağlam həmyaşdları kimi bərabər inkişaf imkanlarını təmin edə bilər. Inklüziv təhsil əlilliyi olan hər bir şəxsə maksimum uyğunlaşma və sosial mühitə tam inteqrasiya üçün zəruridir. Inklüziv təhsil insanların birlikdə öyrənməsini dəstəkləyən yeni demokratik təhsil yanaşmasıdır. 2009-cu ildə qəbul olunmuş “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 5-ci maddəsində də inklüziv təhsilin vacibliyi vurğulanır və qeyd edilir ki, dövlət hər bir vətəndaşın təhsil alması üçün müvafiq şəraitin yaradılmasına təminat verir və təhsilin hər hansı pilləsindən, səviyyəsindən və formasından məhrum edilməsinə yol vermir. Dövlət cinsindən, irqindən, dilindən, dinindən, siyasi

əqidəsindən, milliyyətindən, iqtisadi və sosial vəziyyətindən, mənşəyindən, sağlamlıq imkanlarından asılı olmayaraq hər bir vətəndaşa təhsil almaq imkanı yaradılmasına və inklüziv siniflərdə təlimin təşkilində ayrı-seçkiliyə yol verilməməsinə təminat verir.

İnklüziv təhsil mühitində heç bir fərq qoyulmadan bütün öyrənənlərin birlikdə fəaliyyəti nəzərdə tutulur. Inklüziv təhsil yalnız əlilliyi olan şagirdlərə aid deyil. O, fərqli ana dilində danışan və fərqli sosial-mədəni mühitlərdən olan şagirdləri, imkansız və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdləri əhatə etmək məqsədi daşıyır.

İnklüziv təhsil probleminə aid olan elmi araşdırmaların təhlili onun aşağıdakı prinsiplərini ayırd etməyə imkan verir: həm şagird, həm də müəllimlərin hamısı tərəfindən cəmiyyət üçün bərabər dəyərlərin tanınması; bütün növ təhsil müəssisələrinin təlim və mədəni həyatında şagirdlərin iştirakının artırılması və imkan daxilində əlilliyi olan bəzi şagirdlərin ictimai həyatdan təcrid səviyyəsinin azaldılması; təhsil mühitinin bütün təhsil alanların ehtiyaclarını tam ödəyə bilməsi üçün yenidən qurulması, biliklərin əldə edilməsinə maneələrin aradan qaldırılması; bütün təhsil alanların məktəb həyatında tam iştirakının təmin edilməsi.

Bununla belə təhsildə inklüzivlik öyrənmə prosesi iştirakçılarına yüksək tələblər verir. Belə ki, əlilliyi olan təhsilalanlardan səy, intellektual və psixoloji imkanlarından maksimum yararlanmaq, sağlam şagirdlərdən – anlayışlı, dözümlü, diqqətçil, yardım etməyə hazırlıqlı olmaq tələb olunur. Yəni, insanlıq və əxlaqi keyfiyyətlərin yüksək səviyyədə reallaşdırılması hər iki tərəfdən gözlənilir. Sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdlərin birgə təhsil prosesində intellektual, fiziki və psix-emosional imkanlarına yeni və artan tələblər qoyulmasına baxmayaraq belə təhsil mühiti onlarda güc, özünə inam, güvən və nikbinlik yaradır. Bununla belə əlilliyi olan bir şagirdin inklüziv təhsil şəraitinə inteqrasiyası özünün və digər həmyaşdlarının psixoloji xüsusiyyətləri haqqında bilik tələb edir. Çünki əlil-

liyi olan bir insanın ətraf mühitlə qarşılıqlı təması və özünə münasibət xüsusiyyətləri, özünü dəyişdirmək istəyi çox vaxt onun öyrənməsinə və özünü dərk etməsinə mane ola bilər. Əlilliyi olan şagirdlər üçün şəxsiyyətlərarası münasibətlərin qurulmasında problemlərin mövcudluğu xarakterikdir. Onlarda özünü qavrama, özünü tanıma və başqalarını anlamadakı qeyri-adekvatlıq, dünya, ətrafdakılarla münasibətdən narazılıq və bütövlükdə sosial-psixoloji uyğunlaşmanın pozulması baş verir. Əgər qrupda belə bir şagird varsa, qrup tərəfindən qəbul və ya qəbul edilməmə problemi çox kəskin xarakter alır. Bununla belə inklüziv təhsillə əlaqəli problemlər sağlam şagirdlərlə əlilliyi olanlar arasındakı münasibətlərdə ümumi sosial problemlərdən təcrid olunmur. Əlilliyi olan uşaqların cəmiyyətə sosial inteqrasiyası ideyası bu gün əksər insanlar tərəfindən sözdə dəstəklənir. Lakin müşahidə və araşdırmalar əlilliyi olan və sağlam şagirdlər arasındakı münasibətlərin qeyri-müəyyənliyini göstərir.

Əlilliyi olan uşaqların cəmiyyətə sosial inteqrasiyasından, bərabər imkan və hüquqlar ideyasının təbliğindən söz açarkən, onların özlərinin sosial mühitdə iştirakını artırmaqla bağlı fikirlərə münasibətini açıqlamaq lazımdır. Əlil uşaqlar sağlam uşaqlarla birgə yaşamaq, sağlam həmyaşıdları ilə eyni strukturlarda təlim-tərbiyə almalı, fəaliyyət göstərməli, yoxsa, təcrid olunmuş, məhz bu qəbildən olan uşaqlar üçün xüsusi yaradılmış təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə almalıdır sualına əlilliyi olan uşaqlar birgə təhsilə üstünlük verir. Əlilliyi olan uşaqların sağlam uşaqlarla birgə təhsil almalarının əleyhdarlarının arasında “sağlam uşaqlar onsuz da əlilliyi olan həmyaşıdlarını anlamayacaq”, “İstənilən müəssisədə əlillərə münasibət yaxşı deyil” fikrində olanlar hələ də var. Lakin inteqrasiya fikrini müdafiə edənlər: “Hamı bərabər olmalıdır”, “Əlillər də sağlamlar kimi insandır”, “Əlil və sağlam insanlar birgə yaşayıb işləməlidirlər ki, bir-birilərini anlaya bilsinlər”, “Elə edilməlidir ki, əlilliyi olanlar özlərini doğma kollektivdən təcrid edilmiş, yarımqıq hiss etməsinlər”, “Sağlam həmyaşıdları ilə qurulan münasibətlər əlilliyi olan uşaqlarda mənəvi məmnunluq yaradacaq”. Bütün bu deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olur ki, inteqrasiya ideyasını müdafiə etməklə əlil uşaqlar maddi vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılmasına yönələn sosial-iqtisadi meyarlara

arxalanmır, onlar sosial-psixoloji problemlərə, sağlam insanlarla ünsiyyət, münasibət qurmağa önəm verirlər.

Sosial məsafəni müəyyənləşdirərkən aydın olur ki, sağlam uşaqlar əlilliyi olan uşaqlarla ünsiyyət qurmağa o zaman üstünlük verirlər ki, bu əlaqələr sıx-sıx olmasın və ya “bərabər” əsaslar zəminində qurulsun. Daha yaxın əlaqələrin qurulmasını tələb edən situasiyalar iyerarxik nərdivanda əlilliyi olanın daha yüksək mövqeyini nümayiş etdirən vəziyyət kimi mənfi münasibət yaradır. Ümumiyyətlə, bir çox sağlam insanların əlillərlə sıx təmasda olmağa hazır olduğunu deyə bilmərik. Münasibətlərin bu səviyyəsi mürəkkəb xarakter daşıyır və sadəcə olaraq əlilliyi olan insanlara qarşı sırf mənfi münasibətin ifadəsi deyil. Sağlam insanlar tez-tez əlilləri daha bədbəxt, kədərli, düşmən, şübhəli, qəzəbli, qapalı hesab edirlər, yəni onların “bədbəxtliyi” tanınır (və hətta bəlkə də həddindən artıq qiymətləndirilir).

Əlilliyi olan şagirdlərin cəmiyyətdən, cəmiyyətin də onlardan uzaqlaşmasının başlıca səbəbi “biz və onlar” sosial-psixoloji fenomeninin mahiyyətinə əsaslanır. Sağlam insan (istənilən fəaliyyətdə problem yaratmayan, öz yükünü daşıya bilən) və “əlillər” (fərqli, anlaşılmaz, digərləri üçün “yük”) kateqoriyasına ayırması ayrı seçkiliyin yaranmasına rəvac verir. “Fərqli” insanlara adətən daha mənfi keyfiyyətlər aid edilir, “sağlam”lara isə ən yaxşı keyfiyyətlərin xas olduğu düşünülür. Bu cür düşüncə isə sosial stereotiplərdə öz əksini tapır.

Mövcud ədəbiyyatın təhlili göstərir ki, əlilliyi olan şagirdləri ən çox incidən digər insanların onlarla ünsiyyət tərzidir. Baxmayaraq ki, bu ünsiyyət prosesində sağlam insanların heç də pis niyyətləri olmur. Bəzən onların xeyirxah məsləhətləri, diqqət və qayğıkeşliyi belə əlilləri incidə bilər. Sosioloqların apardığı araşdırmaların nəticəsi sübut edir ki, insanların yalnız üçdə ikisi (61%) inanır ki, əlilliyi olan insanlarla adi insanlar kimi ünsiyyət qurmaq lazımdır. Lakin insanların üçdə biri, yəni, 30%-ə qədəri əlillərin fərqli olduğunu düşünür. Bununla belə hər onuncu şəxsdən (9%) biri cavab verməkdə çətinlik çəkir, yəni onlar da sağlam şagirdlərlə əlilliyi olan şagirdlərin bərabərliyinə şübhə ilə yanaşırlar. İnsanların dördüdə biri (24%) əlilliyi olanların özlərini insanlar arasında tam rahat

hiss etmədiklərini bildirir. İnsanların üçdə ikisi (66%) əlillərlə heç bir “fikir ayrılığına” qapanmadan özlərini adi qaydada aparır. İnsanların təxminən yarısı düşünür ki, xarakter etibarlı ilə sağlam və əlilliyi olan şagirdlər fərqlidir. Bəs bu fərqliliklər nədən ibarətdir? Bir qayda olaraq insanlar adətən neqativ deyil pozitiv fərqlilikləri qeyd edir. Amma mənzərə təzadlı alınır. Fikri soruşulanlar əlil şagirdlərin cəsarət və müsbət yönələrini qeyd edir. Bu cür uşaqlarda həyat eşqinin, dözümlülük, xeyirxahlıq və insanpərvərlik, həssaslıq, mərhəmət və şəfqət hissələrinin daha yüksək olduğu vurğulanır. Lakin bunu bütün əlilliyi olan şəxslərə, xüsusilə də qadın cinsin nümayəndələrinə aid etmək olmur. Bu cür münasibət bəzən onlarda aqressiya yaradır. Respondentlərin çox az bir qismi qeyd edir ki, əlilliyi olan şagirdlər ünsiyyətdə əsəbilik və müvazinətsizlik, şiltaqlıq, utancaqlıq və özünə inamsızlıq göstərir. Onlar əlilliyi olan şagirdlərin sağlam yoldaşlarına həsəd aparması və həyata küsmələrini qəbul etməirlər. Onlar, hətta, fiziki qüsurlu şagirdlərin xüsusi qabiliyyətləri, istedadları və yüksək intuisiyaları, əzmkar və qətiyyətli olduğunu vurğulayırlar. Respondentlərin bir qismi hesab edir ki, həyatlarının çox hissəsini dörd divar arasında keçirməyə məhkum olan uşaqlardan yüksək nəticələrin gözlənilməsi o qədər də doğru olmazdı. Qeyd etmək yerinə düşər ki, əlilliyi olan uşaqlara bu cür münasibətlər yalnız bizim ölkədə deyil, digər ölkələrdə də mövcuddur. Xarici ölkə tədqiqatçıları problemi sosial qavrayış prizmasından təhlil etməyə çalışırlar. Yəni, insanların başqalarını qavraması, özünü onun yerində təsəvvür etməsi, anlaması, qiymətləndirməsi və s. Sosial qavrayış nəzəriyyəsi amerikalı psixoloq J. Brunerə məxsusdur. Bu nəzəriyyəyə görə qarşıdakı insanı qavramaq təkcə həmin insanın xüsusiyyətləri ilə bağlı deyil, həm də onu dəyərləndirənin həyat təcrübəsi və məqsədləri ilə bağlı olur. Yəni, sosial qavrayış insanların digərlərini anlaması, başa düşməsi və öyrənmə sayəsində insan şüurunda onun obrazının yaradılmasıdır. Sosial qavrayış həm də qarşıdakı insanın xarici görkəminin, şəxsi xüsusiyyətlərinin qavranılması və müqayisəsi əsasında onun davranış və hərəkətlərinin təsviri və proqnozlaşdırılmasıdır. Bu aspektdən əlilliyi olan şagirdin sağlam həmyaşıdları tərəfindən sosial qavranılması, ilk növbədə, onlar

arasında olan zahiri fərqliliklə bağlı olur və insanların anlamında müəyyən gərginlik yaradır. Tarixi inkişaf prosesində sağlam insan modeli formalaşmış. İnsanlar bu standartlardan kənara çıxmaları “özlərinə aid olmayan” kimi qəbullanır və fərqlilikləri olan insanlara mənfi keyfiyyətləri rəva görürlər. Sosial qavrayış yalnız qarşıdakının zahiri görkəminin dərk edilməsi ilə sərhədlənmir. Yəni, şəxsin digər insanları anlaması, təsvir etməsi və dəyərləndirməsinin başqa yolları da mövcuddur. İnsanın həm xarici görünüşü və davranış reaksiyalarının qavranılması ilə yanaşı, onun daxili aləminin, yəni, sosial-psixoloji xüsusiyyətlərinin də nəzərə alınması labüddür. Belə olduqda insan özünü başqasının yerinə qoya bilir, onda empatiya hissi təzahür edir.

Əgər qarşı tərəfin aşkar fiziki qüsurları varsa burada identifikasiya kifayət qədər çətinləşir. Əlilliyi olan şagirdin sağlam həmyaşıdları tərəfindən daxili aləminin, yəni sosial psixoloji xüsusiyyətlərinin qavranılması birgə fəaliyyət, öyrənmə və ünsiyyət prosesində baş verir, sonra isə insanın xarici görünüşü arxa plana keçir. Bu etapda empatiyanın formalaşması baş verə bilər. Mütəxəssislərin fikrincə, empatiya başqa bir insanın problemlərinin real qavranılmasına deyil, qavrayış obyektinə emosional dəstək istəyinə əsaslanan başqa bir insanı başa düşmək, özünü onun yerinə qoymaq, problemlərə onun prizmasından baxmaq metodudur. Qeyd etmək lazımdır ki, şagirdlər eyni vəziyyəti fərqli uşaqların prizmasından təsəvvür etdikcə, onların hər birinin davranışını başa düşdükcə empatiya hissi yüksəlir. Empatik qabiliyyətlərə, qeyd etdiyimiz kimi, başqasının əldə etdiklərinə emosional cavab vermək, onun emosional vəziyyətini anlamaq, özünü onun düşüncələrinə, hissələrinə və davranışlarına zehni olaraq həkk etmək bacarığı aid edilir. Əlilliyi olan bir şagirdə empatiyanın təzahürü qrupdaxili münasibətlərin ən önəmli cəhətlərindəndir. Birgə fəaliyyət prosesində sağlam və əlilliyi olan şagirdlər arasında yaranan emosional bağlılıq (cazibə) önəmlidir. Cazibə (latınca *attrahere-cəlb etmək, cəzb etmək*) sabit müsbət münasibətə əsaslanan birinin qarşı tərəfdən qavranılmasının xüsusi formasıdır. Bu prosesdə şagirdlər nəinki bir-birini anlayır, həm də aralarında müəyyən bir emosional bağlılıq yadırlar. Əlaqə prosesində fərqli hissələr formalaşa

bilər: rədd, ikrah hissi, simpatiya, antipatiya, sevgi və s.

Psixoloqlar emosional bağlılığın müxtəlif səviyyələrini qeyd edirlər: simpatiya, dostluq, sevgi. Dostluq şagirdlərin sabit qarşılıqlı səmimiyyəti, mehribanlıığı ilə xarakterizə olunan münasibət növüdür. Şagirdlərarası qavrayışa əhəmiyyətli dərəcədə mənfi təsir göstərən bir məfhum stereotipdir. Stereotipləşdirmə mövcud sabit bir fikrə əsaslanan görüntüdür. Məsələn, əlliyi olan şagirdlərdə mütləq hansısa bir çatışmazlıqlar mövcuddur qavrayış. Stereotipləşdirmənin əks təsirlərini aradan qaldırmaq mümkündürmü? Cavab birmənalıdır – ünsiyyət və birgə fəaliyyət prosesində mümkündür. Əgər bunlar varsa stereotiplər aradan qalxacaq.

Sosial qavrayışın mühüm komponentlərindən biri də insanın başqasının hərəkət və davranışlarının səbəb və nəticələrinin təhlili əsasında onu dərk edib qiymətləndirməsidir. Başqalarını sosial qavrama bacarığı ya qarşıdakı insanın daimi müşahidəsi və onun davranışlarının təhlili əsasında, ya da bir şəxsə və ya bir qrup insana aid olmayan, lakin öz düşüncəsində yaratdığı xüsusiyyətlər kimi meydana çıxır. Hər hansı bir münasibətdən asılı olmayaraq iştirakçıların hər biri qarşı tərəfi dəyərləndirərkən çalışır ki, onun davranışlarının qavranılmasının dəqiq sistemini qursun. Gündəlik həyatda insanlar digərlərinin davranışlarının mahiyyəti haqqında yetəri qədər məlumatlı olmadığından, davranışların baş vermə səbəblərini yanlış təsəvvür edə bilər. Bu əlilliyi olan insanlara münasibətdə də özünü göstərə bilər. Yəni, bəzən əlillərin davranışları təhlillər əsasında dəyərləndirilə, bəzən də məhz əlil olduqları üçün bu cür hərəkət edə bilərlər kimi düşünülür. Bu o zaman baş verir ki, insanın qarşı tərəf haqqında məlumat çatışmazlığı olur. Odur ki, düşünülə bilər ki, sağlam və əlilliyi olan şagirdlər arasındakı münasibətlərdə yaranan problemlər daha çox inklüziv təhsil şəraitində baş verən sosial qavrayış hadisələrindən qaynaqlanır. Bu problemlərin sosial-psixoloji cəhətdən təhlili fərqliliyi olan insanların münasibətlərinin düzgün tənzimlənməsinə imkan verən proqramlar hazırlanıb reallaşdırılmasına imkan verir. Odur ki, inklüziv təhsil prosesindəki sosial və təhsil mühiti elə qurulmalıdır ki, hər bir

əlilliyi olan şagird digərlərindən asılı olmadan, fəal, məsuliyyətli və yaşadığı cəmiyyətin bərabərhüquqlu vətəndaşı ola bilsin.

Son illər, istər dünyada, istərsə də ölkəmizdə təhsil sahəsində uğur qazanan, yüksək intellekti olan və sağlamlıq imkanları məhdud, fiziki qüsurlu şagirdlərin birgətəhsil almalarının mümkün olması üçün çox işlər görülmüşdür. Inklüziv təhsil mühitinin yaradılması yalnız əlilliyi olan şagirdlərin təhsilə cəlbi və təhsil mühitinə uyğunlaşdırılması ilə məhdudlaşmır, çalışılır ki, onların sosial fəallığı və sosial məsuliyyəti artırılsın. Bu sistemin vacib komponenti sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdlərin psixoloji cəhətdən sağlam şagirdlərlə birgə təhsil və fəaliyyət göstərmə imkanlarının artırılmasıdır. Əlilliyi olan şagirdin əqli inkişafı və sosial adaptasiyası subyekt-subyekt münasibətlərinin reallaşdırılmasını nəzərdə tutur. Bu zaman psixoloji dəstək hər iki tərəf üçün önəmlidir. Dəstəyin başlıca vəzifəsi diaqnostika, məsləhət, qarşılıqlı yardımın təşkili ilə bağlıdır. Humanizmə, əqli və yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafına əsaslanan, sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdlərə sağlam həmyaşıdları kimi böyümək və cəmiyyətin tamhüquqlu üzvü olmaq imkanı verən, sosial qavrayış xüsusiyyətləri ilə şərtlənən inklüziv təhsil bir sıra problemlərlə qarşılaşır. Təbii ki, qısa müddət ərzində hamının əlilliyi olan şagirdlərə müsbət münasibət bəsləməsi o qədər də real görünmür. Lakin, inklüziv təhsil mühiti əlilliyi olan şagirdlərin yalnız psixoloji və tibbi reabilitasiyası üçün deyil, həm də sağlam uşaqlarla ünsiyyət, tolerantlıq, empatiya, dostluq hissələrinin, qarşılıqlı yardım istəyinin formalaşdırılması üçün də geniş imkanlara malikdir və təhsilin bu formada təşkilinə zərurət yaradır.

Problemin aktuallığı. Demokratik cəmiyyət tələb edir ki, bütün insanlar bərabər hüquqlara sahib olmalıdır. Odur ki, mənəvi-psixoloji, sosial və fiziki sağlamlığından asılı olmayaraq hər bir insanın təhsildən kənar qalmaması ideyası bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlayır.

Problemin yeniliyi. Məqalədə inklüziv təhsil prosesinin bəzi sosial-psixoloji aspektləri müəyyənləşdirilir və onlardan çıxış yolları açıqlanır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə inklüziv təhsillə maraqlanan valideyn, tərbiyəçi, müəlim və araşdırmaçılar üçün faydalı ola bilər.

Ədəbiyyat:

1. “2018-2024-cü illərdə Azərbaycan Respublikasında sağlamlıq imkanları məhdud şəxslər üçün inklüziv təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”. -Bakı:14 dekabr -- 2017.- №3498
2. “İnklüziv təhsilin təşkili Qaydası”// Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2023-cü il .11 fevral 43 nömrəli qərarı
3. Azərbaycanda inklüziv təhsilin vəziyyətinə dair araşdırma sənədi. -Bakı: Demokratik Təşəbbüslər institutu, -2018. -18 s.
4. Актуальные вопросы обеспечения инклюзивного образования в Российской Федерации// Материалы VII Международной научно-практической конференции, 25-27 октября,- 2023 года

E-mail: sahile.orucova@yahoo.com

Redaksiyaya daxil olub: 18.09.2024.